

Г. С. Буга, доктор юридичних наук, доцент,
начальник відділу організації наукової роботи
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-3957-7387

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В БОРОТЬБІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

У статті проаналізовано досвід зарубіжних країн із запобігання корупції. Доведено, що ефективна боротьба з корупцією – одна з найактуальніших проблем сучасності. Про це свідчить систематична організація міжнародних семінарів, конференцій та форумів, присвячених інноваціям у дослідженні корупції в Європі та за її межами. Вирішити це питання неможливо без системного вивчення прихованих ознак, проявів і детермінантів цього негативного соціального явища. З моменту проголошення Україною незалежності це питання викликає дедалі більше занепокоєння українських науковців і політиків, а також керівників держави. Неоціненною підтримкою для вирішення складного завдання боротьби з корупцією в українських реаліях став досвід інших країн та вже напрацьована європейськими дослідниками теоретико-методологічна база. З'ясовано, що 68% європейців вважають, що корупція в їхній країні поширена. Про це свідчить соціологічне дослідження Eurobarometer. При цьому лише 2% респондентів мали особистий контакт з корупціонерами, а 3% були свідками корупційних діянь. Країни ЄС дуже відрізняються за корупційним ландшафтом і підходами до боротьби з нею. В ході дослідження, було з'ясовано, що країна номер один, найменш уражена корупцією, – Швеція. У цій країні діяльність як державного, так і приватного секторів підлягає дієвому громадському контролю, при цьому провідну роль відіграють ЗМІ, церкви та громадська думка. Більше того, останнє створює негативний імідж для бізнесменів чи чиновників, змушуючи одних звільнятися, а інших втрачаючи довіру ділових партнерів. Розглянувши досвіди зарубіжних країн, зроблено висновок, що найважливіший чинник в боротьбі з корупцією є існування сильної політичної волі державного керівництва країни; потрібне удосконалення законодавчих актів в цій галузі. Також слід зазначити, що досвід, набутий розвиненими країнами у боротьбі з корупцією, доводить, що найефективнішими в цьому питанні є ті країни, які використовують комплексні та дуже принципові методи вирішення пов'язаних з нею проблем.

Ключові слова: корупція, запобігання корупції, антикорупційне законодавство, протидія корупції, зарубіжний досвід.

H. S. Buha. Experience of foreign countries in the prevention of corruption

The article analyzes the experience of foreign countries in preventing corruption. It is proved that the effective fight against corruption is one of the most urgent problems of our time. This is evidenced by the systematic organization of international seminars, conferences and forums dedicated to innovations in the study of corruption in Europe and beyond. It is impossible to resolve this issue without a systematic study of the hidden signs, manifestations and determinants of this negative social phenomenon. Since Ukraine's independence, this issue has been causing increasing concern among Ukrainian scientists and politicians, as well as state leaders. The experience of other countries and the theoretical and methodological base already developed by European researchers have become invaluable support for solving the difficult task of combating corruption in Ukrainian realities. It was found that 68% of Europeans believe that corruption is widespread in their country. This is evidenced by the sociological study Eurobarometr. At the same time, only 2% of respondents had personal contact with corrupt officials, and 3% were witnesses of corrupt actions. EU countries are very different in their corruption landscape and approaches to fighting it. The study found that the number one country least affected by corruption is Sweden. In this country, the activities of both the public and private sectors are subject to effective public scrutiny, with the media, churches and public opinion playing a leading role. Moreover, the latter creates a negative image for businessmen or officials, forcing some to quit, and others losing the trust of business partners. Having considered the experience of foreign countries, it was concluded that the most important factor in the fight against corruption is the existence of a strong political will of the state leadership of the country; improvement of legislative acts in this area is required. It should also be noted that the experience gained by developed countries in the fight against corruption proves that the most effective in this matter are those countries that use comprehensive and very principled methods to solve related problems.

Key words: corruption, prevention of corruption, anti-corruption legislation, anti-corruption, foreign experience.

Постановка проблеми. Протидія корупції є одним із ключових чинників у забезпеченні економічного розвитку і довіри громадян до публічної влади. Протягом останнього десятиліття при характеристиці політичної, економічної та соціальної ситуації в Україні відзначаються значне збільшення поширення корупції і посилення її впливу на основні сфери держави і суспільства. Не отримуючи гідної протидії, вона прагне перетворитися на самостійний і вельми впливовий соціальний фактор, дестабілізує увесь спектр політичних, економічних, соціальних та культурних традицій. Крім того, корупція негативно впливає на міжнародний авторитет України, яка сьогодні вважається глибоко корумпованою державою [1, с. 20]. Отже, актуальності досвіду зарубіжних країн в боротьбі із запобігання корупції слід приділяти важливе значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досвід зарубіжних країн в боротьбі із запобігання корупції були предметом наукових досліджень Кротюк О.М., Наливайко Л.Р., Марченко О.В., Собакарь А.О., Швидкий Я.Ю., та інших провідних науковців. Однак, низка аспектів досвіду зарубіжних країн в боротьбі із запобігання корупції, потребують додаткового опрацювання.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення досвіду зарубіжних країн в боротьбі із запобігання корупції

Виклад основного матеріалу. Ефективна протидія корупції є однією з найактуальніших проблем сучасності. Про це свідчить системне проведення міжнародних семінарів, конференцій, форумів, присвячених інноваціям в дослідженні корупції в Європі та за її межами. Вирішення даної проблеми неможливе без системного дослідження сутнісних ознак, проявів, детермінуючих факторів цього негативного суспільного явища. З моменту проголошення Україною незалежності ця проблема стала предметом підвищеної уваги як українських науковців, так і політичних діячів та керівників держави. Цінною підтримкою для вирішення складних завдань боротьби із корупцією в українських реаліях став досвід інших країн і та теоретична й методологічна база, яка вже напрацьована європейськими дослідниками [2, с. 27–28].

Відомо, що корупція є однією з основних соціальних, економічних і політичних проблем сучасності. Незважаючи на кардинальні заходи, які здійснюються світовим співтовариством по запобігання і протидії цьому соціальному злу, подолання корупції залишається надзвичайно актуальним, важливим та нагальним завданням органів державної влади, місцевого самоврядування та всього громадянського суспільства. Розв'язання цієї проблеми значною мірою стосується й України, оскільки корупція становить значну загрозу демократії, реалізації принципу верховенства права, соціальному прогресу, національній безпеці [3, с.39].

68% європейців вважають, що корупція є поширеним явищем у їхній країні. Про це говорять дані соціологічних опитувань Eurobarometer. Водночас лише 2% опитаних особисто піддавались корупції, а 3% – були свідками корупційних дій. Країни ЄС дуже відрізняються одна від одної як за станом корупції, так і за методами боротьби з нею [4].

Незважаючи на те, що країни Європейського Союзу дуже відрізняються одна від одної як за станом корупції, так і за методами боротьби з нею, оцінити її можна за індексом сприйняття корупції – показником, який з 1995 року розраховується та щороку оприлюднюється Transparency International на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів (для України – 9 джерел). За результатами 2018 року цей рейтинг очолюють Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, а завершує – Сомалі. Серед сусідніх країн Україну випереджають Польща та Білорусь [5, с. 34].

Один із найуспішніших прикладів боротьби з корупцією – Естонія – досягла цього, не створюючи окремих органів. Проте тут була політична воля політиків викоринити хабарництво. Після краху радянської моделі з'явилась і можливість. Після того, як естонська мова стала офіційною, багато російськомовних мігрантів втратили свої посади і замість них прийшли молоді естонці. Це повністю зруйнувало радянські корумповані мережі. А швидке відновлення економіки дозволило дати держслужбовцям високі зарплати. В Болгарії такої політичної волі не було. Антикорупційна реформа стала можливою завдяки тиску ЄС. Так, місцевий антикорупційний орган отримав повноваження проводити розслідування, лише коли ЄС відмовився надавати фінансування. Створення антикорупційних органів не забезпечує гарантованого викоринення корупції. Навіть більше – успішна боротьба можлива й без таких органів [4]. В Естонській Республіці обов'язок боротьби з корупцією покладається на відповідне бюро Центральної кримінальної поліції, яке входить до складу Міністерства внутрішніх справ Естонії. Бюро разом із підрозділом внутрішньої безпеки Міністерства внутрішніх справ Естонії здійснює діяльність щодо попередження корупції та виявлення осіб, які такі діяння вчиняють [6].

Слід зазначити, що необхідно проаналізувати досвід декількох країн, зокрема Грузії, в якій сформовано успішну систему протидії корупції. На особливу увагу у світлі визначення країни, досвід антикорупційної політики якої є найбільш придатним для України, є Грузія. Ця країна обрала більш радикальну стратегію протидії корупції – гранично можливе зменшення ролі держави в регулюванні суспільних процесів. Вочевидь, головною метою цих заходів була необхідність докорінно покращити інвестиційний клімат в країні, досягти бурхливого розвитку приватного сектора. Логіка цього підходу передбачала скорочення державного апарату, максимальне роздержавлення власності, реформи податкової та митної систем, створення вільних економічних зон [7]. Зокрема, досвід Грузії в боротьбі з корупцією в державному секторі вважається унікальним і успішним, і значна кількість його аспектів може бути адаптованою і застосованою в країнах, де існують аналогічні проблеми. Звітним періодом в реформуванні структури державного управління та скорочення рівня корупції в Грузії можна вважати 2003 рік, після революції Троянд і приходу до влади нового уряду. За основу розробки стратегічних документів і нормативно-законодавчих актів був прийнятий американський, італійський, новозеландський і британський досвід боротьби з корупцією, також були запрошені консультанти та експерти таких міжнародних організацій, як Світовий банк, МВФ і USAID. Відмінною особливістю Грузинської антикорупційної моделі є відсутність спеціального незалежного органу по боротьбі з корупцією, як і окремого органу для розробки антикорупційної політики. Створена для координації та моніторингу антикорупційної діяльності у 2008 році Антикорупційна Рада Грузії під жодне з цих визначень не підходить. Рада не має ні власного штату, ні бюджету, а його члени можуть бути відкликаними урядом у будь-який час. Роль секретаріату

Антикорупційної Ради виконує аналітичний департамент Міністерства юстиції Грузії, де працюють всього 16 чоловік, а очолює Раду – міністр юстиції. Антикорупційна політика Грузії реалізується на основі Антикорупційної стратегії, Плану дії і Кримінального кодексу Грузії. Стратегія концентрується на шести пріоритетних сферах: ефективний і вільний від корупції державний сектор; конкурентоспроможний і вільний від корупції приватний сектор; вдосконалення системи правосуддя; вдосконалення антикорупційного законодавства; попередження корупції та вдосконалення механізму фінансування діяльності політичних партій [8, с. 41].

Як зазначає Швидкий Я.Ю., у Франції свій досвід боротьби з корупцією. У 1993 р. Тут створено Центральну службу з боротьби з корупцією. На неї покладено такі важливі функції, як централізація інформації, необхідної для попередження (виявлення) фактів активної та пасивної корупції, а також надання допомоги судово-слідчим органам у випадках їх звернень. Центральна служба інформує Прокурора республіки щодо проведення розслідування. Чинне законодавство Франції містить цілий ряд нормативних актів, спрямованих на протидію корупції, насамперед пов'язаних з фінансовим зловживаннями. Так, у 1990 р. Прийнято закон, згідно з яким кредитні установи мають особливо уважно ставитися до капіталів, походження яких пов'язане з організованою злочинністю. Йдеться про виявлення порушень, пов'язаних із фальсифікацією чеків та векселів, переданих на інкасацію [9; 10, с. 223].

Франков С.О., доводить, що у Федеративній Республіці Німеччина відсутній єдиний антикорупційний орган із боротьби з корупцією, однак плідно працюють спеціалізовані прокуратури з боротьби з корупцією окремих регіонів (земель), що фактично виконують роль спеціалізованого антикорупційного органу, створення якого передбачено у міжнародних конвенціях. Напевно найбільш ефективною є система політичних і правових механізмів боротьби з корупцією в Італії, де над вирішенням цієї проблеми тісно взаємодіють громадські організації та державні установи. Парламент цієї країни заснував спеціальну Генеральну Раду з боротьби з організованою злочинністю. Поряд з Генеральною Радою засновані окружні управління з боротьби з організованою злочинністю та мафією і окремо – Державне управління з боротьби з мафією [11, с. 83]. Таким чином, Національне управління з боротьби з організованою злочинністю та мафією, окружне управління й оперативнослідче управління з боротьби з організованою злочинністю складають систему багатофункціональних, спеціалізованих оперативних, слідчих та інформаційних елементів з питань протидії організованій злочинності. Тобто запобігання організованій злочинності в Італії здійснюється не лише на рівні правоохоронних органів, але й на рівні виконавчих органів, які підзвітні парламенту, що є дуже примітним та продуктивним. У даний час корупція в Італії не ліквідована, але її масштаби та характер зазнали суттєвих змін, оскільки мафіозні явища у вигляді регулярних вбивств суддів і прокурорів відійшли в минуле, а загальна атмосфера в суспільстві все-таки змінилася у кращу сторону [12, с. 217].

Слід відмітити, що одне з перших місць серед держав, найменш уражених корупцією, посідає Швеція. У цій країні діє ефективний громадський контроль за діяльністю як державного, так і приватного секторів, провідну роль у здійсненні якого відіграють ЗМІ, церква та громадська думка. Причому остання може створити негативний імідж бізнесменам або посадовцям, унаслідок чого одні будуть вимушені піти у відставку, а інші втратять довіру серед ділових партнерів. Так само громадський контроль за діяльністю владних структур, а також культивування в суспільстві нетерпимості до будь-яких виявів корупції притаманні Швейцарії, Нідерландам, США, Франції, Польщі тощо (Shramko, 2018). Зокрема, у Швеції незалежний моніторинг за рівнем корумпованості в певних сферах суспільства здійснює створена 1994 року громадська організація «Демократичний аудит», яка об'єднує провідних шведських політологів, економістів і науковців. Крім моніторингу стану розвитку демократичних свобод у шведському суспільстві, ця організація вивчає й інші актуальні питання, пов'язані, зокрема, із протидією корупції. Незалежний моніторинг рівня корумпованості в різних сферах суспільства здійснює шведська громадська організація «Інститут проти хабарів», заснована ще 1923 року. Отримуючи фінансування від бізнес-організацій та Стокгольмської торгової палати, останніми роками Інститут дедалі активніше зосереджує увагу на детальному роз'ясненні громадянам тонкощів антикорупційного законодавства [13, с. 100].

У наступній державі – Ізраїлі – антикорупційна політика реалізується завдяки системі «певного дублювання моніторингу» за ймовірними діями корупційного спрямування. Його реалізують урядові організації та спеціальні підрозділи поліції, відомства Державного контролера, якому притаманна незалежність від міністерств і державних відомств, і громадські організації на кшталт «Відомства за чистоту уряду». Наведеними організаціями досліджуються можливі корупційні прояви, а якщо їх виявлять, то інформують органи розслідування. В Ізраїлі низова корупція майже відсутня, адже в разі виявлення корупції передбачаються істотні пільги соціального типу для урядовців і їх безжалісне покарання. Корупційні злочини, що доводяться до суду в Ізраїлі, становлять не більше 5%, однак репутація особи, що замішана в корупційній справі, максимально небажана [14, с. 120; 15, с.153].

Однак, хотілося б зупинитися на досвіді, антикорупційної політики Сінгапуру. Як доводить Шмаль Л., антикорупційна політика Сінгапуру вражає своїми успіхами. Уряд країни усвідомлював, що передбачені законом покарання не будуть дієвими, якщо вони не спиратимуться на ефективне правозастосування. Тому було прийнято рішення про створення Бюро – універсального антикорупційного агентства. Назва БРВК в перекладі з китайської мови дослівно означає: «Бюро з розслідування заразної жадібності». Бюро з розслідування випадків корупції, якому надано політичну і функціональну самостійність, є спеціалізованим органом боротьби

з корупцією. Цей незалежний орган веде боротьбу з проявами корупції в державному і приватному секторах економіки Сінгапуру, перевіряє випадки зловживань серед державних чиновників і повідомляє про них відповідні органи для здійснення необхідних заходів. БРВК вивчає методи роботи державних органів, що потенційно перебувають у зоні небезпеки, з метою виявлення недоліків у системі управління та за необхідності рекомендує їх керівникам вжити відповідних заходів. Запорукою успішного функціонування Бюро з розслідування випадків корупції в Сінгапурі є Закон «Про запобігання корупції», прийнятий 17 червня 1960 року зі змінами та доповненнями, чинний і сьогодні, – основний нормативно-правовий акт у цій сфері. Закон став тим каталізатором, який запустив процес удосконалення антикорупційної стратегії боротьби з корупцією. У ньому надано точне визначення всіх видів корупції; регламентовано роботу Бюро, якому надано додаткові слідчі повноваження, а також закріплено збільшення термінів тюремного ув'язнення за хабарі. Окрім закону «Про запобігання корупції», сьогодні в Сінгапурі діє соціально орієнтоване антикорупційне законодавство: Кримінальний кодекс Сінгапуру; закони: «Про Парламент (привілеї, імунітет і повноваження)»; «Про політичні пожертвування»; «Про митниці»; «Про корупцію, розповсюдження наркотиків та інші тяжкі злочини (конфіскація доходів)». Отже, система боротьби з корупцією у Сінгапурі побудована на принципах послідовності, строгості, логічності. Основним засобом боротьби є швидка, впевнена, тверда, справедлива дія [16, с. 111–113].

Висновки. Отже, розглянувши досвід зарубіжних країни, слід зробити висновок, що найважливіший чинник в боротьбі з корупцією є існування сильної політичної волі державного керівництва країни; потрібне удосконалення законодавчих актів в цій галузі. Також слід зазначити, що досвід, набутий розвиненими країнами у боротьбі з корупцією, доводить, що найефективнішими в цьому питанні є ті країни, які використовують комплексні та дуже принципові методи вирішення пов'язаних з нею проблем.

Список використаних джерел[^]

1. Собакарь А.О. Світовий досвід протидії корупції: теорія та практика : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 17.11.2020). Дніпро : Дніпроп. Держ. Ун–т внутр. справ. С. 20–23.
2. Наливайко Л.Р., Марченко О.В. Концептуалізація феномену корупції: вітчизняний та міжнародний досвід. *Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства* : матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конф (м. Дніпро, 15 листоп. 2019 р.). Дніпро : Дніпроп. Держ. Ун–т внутр. справ, 2019. С.27–33.
3. Біленчук П.Д., Лихова С.Я. Новітня національна антикорупційна стратегія: особливості формування та реалізації. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* [Текст] : матеріали V Міжнар. Наук.-практ. Конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. Внутр. Справ, 2020. Ч. 1. С. 38–40.
4. Боротьба з корупцією: чого вчить досвід ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/07/3/7083870/>.
5. Алексєнко І.В., Кобець М.П. Протидія корупції: Європейський досвід для України. *Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства* : матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конф (м. Дніпро, 15 листоп. 2019 р.). Дніпро : Дніпроп. Держ. Ун–т внутр. Справ, 2019. С.33–38.
6. Фільштейн М.В. Досвід країн Прибалтики в подоланні корупції в поліцейському середовищі. *Право і суспільство*. 2015. № 6.2(2). С. 149–152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_6.
7. Халковський О.М. Досвід протидії корупції у зарубіжних країнах. *Економіка та держава*. 2011. № 3. С. 104–106.
8. Паршина О.А., Паршин Ю.І. Міжнародний досвід протидії корупції. Протидія корупції: Європейський досвід для України. *Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства* : матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конф (м. Дніпро, 15 листоп. 2019 р.). Дніпро : Дніпроп. Держ. Ун–т внутр. Справ, 2019. С.41–45.
9. Немержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. К. : КНТ, 2008. 368 с.
10. Швидкий Я.Ю. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/7/17.pdf>.
11. Чубенко І. Зарубіжний досвід боротьби з корупцією в органах виконавчої влади. *Вісник державної служби України*. 2003. № 1. С. 81–87.
12. Франков С.О. Зарубіжний досвід протидії корупції та організованій злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №7. С. 215–219. URL: http://lsej.org.ua/7_2021/56.pdf.
13. Кротюк О.М. Зарубіжний досвід участі громадськості в запобіганні корупційним злочинам. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2021. №1(21). С. 98–105.
14. Ростовська К. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 4. С. 118–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arpgr_2017_4_21.
15. Кікалішвілі М. Світовий досвід реалізації антикорупційної політики та його застосування в Україні. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. №6. С.151–154.
16. Шмаль Л. Сінгапурська модель протидії корупції: досвід для України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С.110–118.